

Metki:

AB
8 25
K.77

N. 69. Sommerfeld.

II Lab. ^{an} C. 146

C. 146

Lib. g. ^{an}

& ^{Fru} ant. ^{an}

in ^{Fru} ^{an}

N. 69.

Manuductio Aristotelica,

ad

**LOCOS IN-
VENTIONIS RHE-
TORICÆ,**

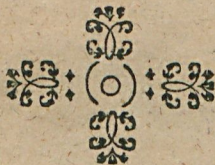
desumpta

ex prælectionibus publicis, in
Universitate Jenensi pro-
positis,

Anno cto Lc XXXIII.

à

**JOHANNE MICHAELE
DILHERRO, P.P.**

**TYPIS MICHAELIS ENDTERI,
M. DC, LVII,**

S
F
C

I

E
n
t
i
v
d

j
L
n
E
t
c
a
L
V

DE
INVENTIONE.

1. **N**otum est: finem Oratoris esse, persuadere: quod quidē, quin fiat benè dicendo, nemo dubitabit. Benè autem nemo dixerit; nisi res habeat, quibus auditores in suam pertrahat sententiam. Res igitur Oratori sunt *inveniendæ; inventæ disponendæ; dispositæ, verborum sententiarumq; luminibus, exornandæ; exornata memoriter apteq; pronunciandæ.*

2. Apparet ergò: Ad benè dicendum e-
jusq; artem, quatuor requiri: *Inventionem, Dispositionem, Elocutionem & Pronunciationem.* Addidère nonnulli *Memoriam*, ceu partem quintam: quam nos, cum Aristotele, veteribusq; aliis, prætermittimus: quia, quæ juvant memoriam, ad distinctam artem pertinent, quæ vocatur *μνημονευτική*; *Mnemonicæ*: quam professus nuper fuit, in variis Europæ oris, Schenckelius quidam,

4

dam, & nonnulli alii: quorum de hac re libelli sunt consulendi.

3. *Inventio*, est *excogitatio rerum verarum, aut verisimilium, quae causam probabilem reddunt*: Cic. L. I. de invent. Per res, veniunt nobis intelligenda argumenta: quorum interventu sententiam nostram stabiliamus, atq; aliteri persuadeamus. *Definitur verò argumentum, quòd sit probabile inventum, ad faciendam fidem*: Cic. in part. Orat. Vel: *ratio probationem praestans; quae colligitur aliud per aliud; & quae, quod est dubium, per id, quod dubium non est, confirmat*: Quint. L. 5. Instit. Orat. 10.

4. Antequam verò de argumentis laboremus inveniendis, quaestionem adesse oportet: hoc est, aliquid, quod in controversiam veniat; sive quod oratoris studio sit explicandum. *Quaestio illa penitus est cognoscenda, ejusque natura intimè perspicienda: quòd, quid ei profit, quid obsit, rectè cognoscamus.*

5. Hinc scribit Cicero 2. de Orat: *Equidem soleo dare operam, ut de sua quicq; re me ipse doceat; & , ut ne quis alius adsit; quòd liberius loquatur: & agere adversarii causam;*

ut ille agat suam: & , quicquid de sua re cogi-
tarit, in medium proferat. Itaq̄, cum ille dis-
cessit, tres personas unus sustineo, summâ ani-
mi aequitate meam; adversarii; iudicis: qui
locus est talis, ut plus habeat adjumenti, quàm
incommodi; hunc iudico esse dicendum: ubi
plus mali, quàm boni reperio; id totum abjudi-
co, atq̄, rejicio.

6. Ita adsequor; ut alio tempore cogitem,
quid dicam; & alio dicam: quæ duo pleriq̄,
ingenio freti simul faciunt; sed certè iidem illi
melius aliquantò dicerent, si aliud sumendum
sibi tempus ad cogitandum; aliud ad dicendum,
putarent.

7. Idem eodem libro scribit: Cum, ac-
cepto causæ genere & cognito, rem tractare cœ-
pi; nihil prius constituo, quàm quid sit illud,
quò mihi referenda sit omnis illa oratio, quæ sit
propria quæstionis & iudicii. Deinde illa duo
diligentissimè considero; quorum alterum com-
mendationem habet nostram, aut eorum, quos
defendimus; alterum est accommodatum ad
eorum animos, apud quos dicimus, ad id, quod
volumus, commovendos.

8. Ita ratio omnium dicendi, tribus ad per-
suadendum rebus, est nixa: ut probemus vera

esse ea, quæ defendimus; ut conciliemus nobis eos, qui audiunt; & ut animos eorum, ad quemcunq; causa postulabit, motum vocemus. Hæc apud Cic. d. l.

9. Hæc omnia paulò post enucleatiùs intelligentur. De argumentis dictum est, quid sint, §. 3. dicendù jam, unde petantur. Petuntur nimirum ex Locis. Loci autem, Cicerone & Boëthio docentib⁹, sunt notæ, quarum admonitu, quid de quaq; re probabilitèr possit dici, potest inveniri.

10. Hi Loci vel sunt Rhetorica & Dialectica communes; vel tantùm proprii Rhetorica. Communes sunt triplices. Aut enim constituunt essentiam subjecti & prædicati: ut Loci Generis, Speciei, Definitionis, Totius, Partis; & dicuntur Loci interni.

11. Aut non constituunt essentiam subjecti vel prædicati; naturali tamen vinculo cum aliquo eorum cohærent: ut Loci Accidentis, Proprii, Conjugatorum, Causæ Efficientis, Finalis, Effectorum; & dicuntur Loci conjuncti.

12. Aut deniq; nullo naturali vinculo cohærent, cum partibus quæstionis, subjecto scilicet & prædicato; & petuntur vel ex voce; ut Locus Notationis nominis; vel

vel ex re; ut Locus Similiū, Comparatorū,
 Oppositorum; & vocantur *Loci disjuncti*.
 Qui Loci omnes produciunt *argumenta ar-*
tificialia; utpote artis beneficio, ad quæsti-
 onem probandam, excogitata & inventa;
 cum contrā *inartificialia* vocentur, quæ
 non nostrâ operâ pariuntur; sed *extrinsecus*
adsumuntur: quorum, ab Aristotele, quin-
 recensentur: *Leges, Testes, Pacta, Quæstiones,*
& Juramenta. Cicero ea omnia, quæ sine
 arte parantur, & extrinsecus adsumuntur,
 appellat *Testimonia*.

De Locis, Dialecticæ & Rhetor-
icæ communibus.

1. **Q**uanquā hi Loci, quos Dialecti-
 cæ & Rhetoricæ communes di-
 ximus, ex Dialecticis peti pos-
 sunt; tyronum tamen captui nos accom-
 modantes, breviter & strictim eos percurrem?

2. In Loco Generis, occurrit hic Canon:
Quodcumq; prædicatur de genere; prædicatur
etiā de specie, & individuo illius generis. Ex
 hoc Loco argumētatur Paulus, 1. Tim. 1, 9.
Lex non est justis posita; sed injustis: moxq;
 enumerat varias injustorū species, videlicet:

inobsequentes, irreverentes, profanos, parricidas. Et Vultejus inde probat: *legitimos per subsequens matrimonium non posse succedere in feudo: quia de genere, h. e. naturalibus pradicetur, quod non succedant: inter quos etiam sint legitimi per subsequens matrimonium.*

3. Negativè, ex loco Generis, argumentatur, secundum hunc canonem: *A quocunq; removetur Genus, ab eodem remouetur & qualibet ejus Species.* Ut: nihil nos separabit à charitate Dei; nec tribulatio, nec angustia, nec fames, nec nuditas &c. Rom. 8, 35.

4. In loco Speciei: *Cui tribuitur Species; eidem tribuitur & Genus.* Valet hic Canon affirmativè, non negativè. Ut: necessaria est Christiano patientia. Ergò & fortitudo; quia patientia est species fortitudinis. Non autem rectè procedo, si dicam: prædicamus Dei virtutem. Ergò & misericordiam; pøssemus enim etiam justitiam prædicare. Quippe *non licet argumentari à Genere ad certam & determinatam Specie.*

5. In loco Definitionis: *Cui convenit Definitio; eidem convenit & Definitum.* Valet ad affirmativè & negativè. Exemplum esto

esto illud Leonis serm. 1. de jejunio: *proximi nomine, non ij tantum intelligendi sunt, qui nobis amicitia & propinquitate conjuncti sunt; sed omnes prorsus homines, cum quibus natura nobis communis est; sive illi hostes, sive socii sint, sive liberi, sive servi. Ergo omnes hi diligendi.* Et Pauli ad Ebræos 5, 1. ubi probat Christum esse nostrum pontificem; quia convenit ei Definitio pontificis. *Est enim pontifex, qui ex hominibus adsumtus, pro hominibus constituitur, in his, quæ ad Deum sunt: ut possit intercedere, & offerre dona, & victimas pro peccatis.*

6. In loco Totius: *posito Toto; ponuntur omnes ejus partes necessarie.* Ut: Christus est verus homo. Ergo veram habet animam, verumque corpus. Job fuit justus. Ergo recessit à malo, & fecit bonum; credidit, & benè egit: Jobi, 1, 1. Sed nos varias & intricatas Totius divisiones ad Logicos & Metaphysicos remittimus.

7. In loco partium: *positi omnibus partibus necessariis, ponitur totum.* Ut: si ascendero in cœlum, tu illic es; si lectum stravero in inferno, ades; si habitavero in extremis maris, illuc manus tua deducet me. Ps. 139, 7. Ergo es ubique. a 5 In

8. In Loco Accidentis; quod vel est antecedens; ubi hic valet canon: *Sublato antecedente, tollitur consequens*. Ut; si filii non sumus. Ergò, etiam hæredes non sumus. Vel, si quis statuatur, Judæos, ante extremum iudicium, esse convertendos; & propterea ita argumentetur: Hodie iudicium extremum non instat: quia Judæi nondum se adgregarunt ad fidem.

9. Vel consequens, ubi hic: *Posito consequente, ponitur antecedens*. Ut Matth 5, 3. *Beati pauperes spiritu: quia ipsorum est regnum caelorum*. Damnatus est: Ergò, fidem in Christum, vel non habuit; vel non ad finem servavit.

10. In Loco Proprii: *Cui convenit proprium, eidem convenit illius proprii subiectum*. Ut: trahit ferrum. Ergò, est adamas. Vel: esse Regem seculorum, scrutari corda, scire, quid sit in homine, & omnes ejus sensus nosse; proprium est Dei. At hoc Christo competit. Ergò, est Deus.

11. In Loco Conjugatorum: *Cui unum conjugatorum convenit; eidem conveniunt & reliqua*. Ut: Si Filius vos liberat; verè liberi estis.

estis. Johan. 8. Et: *Ego sum lux mundi: qui sequitur me, non ambulat in tenebris: sed habebit lumen vitæ.* Et: si fortiter agere, est, laudabiliter agere: Ergò, vir fortis est laude dignus. Et: injustus non est ignorans. Ergò, injustitia non est ignorantia.

12. In Loco Causæ efficientis: *Posita causa efficiente, & operante; ponitur effectum: & causa efficiente non operante, non sequitur effectum.* Ut: Deus mittit Apostolos suos, Evangelium, toti mundo, annunciantes. Ergò, Evangelium toti mundo annunciat. Et: Apostoli pœnitentiam Judæis prædicantes, ab accessu gentilium tunc sunt prohibiti. Ergò, prædicatio pœnitentiæ ad gentiles tunc non pervenit.

13. In Loco Causæ finalis: *Posito fine; ponuntur media ad finem: at: Sublato fine; non necessario tolluntur media.* Ut: cupis videre Deum. Ergò, debes esse mundo corde. Omnes nostræ actiones debent ad Dei gloriam dirigi: Ergò, omne etiã verbum otiosum, à nobis debet exulare. Quæritur, apud Politicos & Juriscōsultos: *an filius impensas,*
a 6 *studio-*

studiorum gratia, à patre sibi suppeditatas, ac benè collocatas, teneatur refundere ? negant Hartmañus Pistorius, Wefenbecius, Cujacius, Arumæus alii: & militat noster hic Canon: *qui vult finem; vult & media.* Atqui pater voluit filium proficisci in Academia, & bonas literas addiscere. Ergò & sumtus, qui media, & sine quibus in Academia esse nō possumus, suppeditare debuit. Quoad posterius Canonis membrum: *negatâ doctrinâ; nō necessariò tollūtur libri.*

14. In loco Effecti: *posito effecto; necessariè ponitur & caussa.* Ut: agnoscit peccata, & pœnitet eum delictorum; audit igitur doctrinam legis. Sentit: ergò habet animam. Domus est exstructa: ergò est, vel fuit Architectus. Homo est corruptioni obnoxius: ex materiâ igitur fragili compactus est. Omnia, ut vestimentum, veterascent: ex corruptibili itaque materiâ constant. Ponit animam suam, pro ovibus suis: bonus itaque est pastor.

15. In loco à Notatione nominis: *de quo dicitur etymon nominis; de eodem dici debet nomen, seu res, quæ tali nomine significatur. Vel: de quo dicitur nomen; de eodem dicitur & res*
nomin-

nomini. Ut: est feudum: ergò, subest fides. Est mutuum: ergò, est ex meo tuum. Esau, de Jacobo fratre suo, genere sermonis correctorio conquerens, ait: nonne verè vocatum est nomen ejus *Jacob*? nam *supplantavit* me jam duabus vicibus. Primò genituram meam abstulit: & ecce! nunc quoque accipit benedictionem meam. Alludit Esau ad ἑτομον nominis *Jacob*, quod derivatur ab Ebræa voce *Akabb*, seduxit, decepit, *supplantavit*, *conculcavit*. Et hoc vult dicere: dicitur frater meus *Jacob*; quod significat *supplantatorem*: & verè quoque me *supplantavit*. Et capite 27, 36. Genes. refertur; inditum fuisse Jacobo hoc nomen: quod, nascens, plantam Esavi, qui ipsum in partu præcessit, apprehenderit. Ebr. 7. Christus est *Melchizedeck*, & rex Salem: est ergò *rex justitia & pacis*. Est *consul*: ergò *consulit* Reip. Est *merula*: ergò volat, *mera* vel sola.

16. In loco *Similium*: *similium sunt similia consequentia*. Ut: Intellectus est similis oculo: ergò, quemadmodum oculus regit totum corpus: ita intellectus regit totam animam. Animus hominis est
fimi-

similis vasi vel lagenæ angusti orificii. Quemadmodum autem, si quid in vas, vel lagenam ejusmodi, volueris infundere, sensum illud debet instillari: ita & animus, superfusâ informationis copiâ, respuit, quam sensum admittit. Ingratus est similis lagenæ: beneficia infusa faciliè admittit; reddit verò eadem, multo cum murmure, & querelis. Tyrannus est quasi vomica: quia, ut hæc crescit phthisi corporis; ita ille dispendio Reipub. Quemadmodum porrò illa excinditur; ita & hic tandem excinditur.

17. In Loco Oppositorum: *Unum immediatè oppositorum, tollit alterum.* Ut; *Christus ejicit demonia, digito, præsidio, seu virtute Dei.* Igitur non ejicit demonia, præsidio Beelzebub: Luc. 11. Si Mammonæ servis; non potes servire Deo: Matth. 6. Gratis salvati estis. Ergò, non ex operibus: Ephes. 5. Benedictus est, & sempiternâ perfruitur gloriâ. Ergò, non ivit in ignem æternum. Est liber. Ergò, non est servus. Est sui juris. Ergò, non alieni.

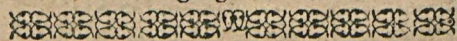
18. In

18. In Loco Comparatorum: Si id inest, quod minus videtur inesse; etiam illud inerit, quod magis videtur inesse. Ut: Rom. 8, 32. Qui proprio Filio non pepercit, sed, pro nobis omnibus, tradidit illum: quid fieri potest, ut non, & cum eodem, omnia nobis donet? Johan. 15, 29. Non est servus major Domino: si persecuti sunt me; & vos persequentur: 2. Pet. 2, 4. Si Deus angelis, qui peccaverant, non pepercit: multò minus parcat hominibus in peccata lapsis, & subinde relabentibus. Et Matth. 12, 11. Quis erit ex vobis, qui habeat ovem unam; & si ea incidit sabbatis in foveam, nonne apprehendet eam, & eriget? quanto autem prestantior est homo, ove? licet igitur sabbatis eum beneficiis afficere. Et: Si id non inest, quod magis inesse videtur: Ergò, etiam illud, quod minus inesse videtur, non inest. Ut 1. Joh. 4, 20. Si fratrem suum, quem videt, non diligit; Deum, quem non videt, quomodo potest diligere? Vel ex Theocrito: Si capellam portare nequis; quomodo portabis bovem?

19. Atque

19. Atque hi sunt illi Loci, Dialecticæ & Rhetoricæ communes quos diximus §. 10. cap. præc. in quorum canonibus multa sæpè feculenta occurrunt, & apodicticam haud pariunt demonstrationem; sed aliquam tantùm probabilitatem gignunt: quam Orator, concinno elocutionis apparatu, ita pingat & exornet; ut, quod robur nequit præstet splendor. Potuissent canones adferri multò plures; sed ex magno fonte pitissare volumus, non nos ingurgitare.

De Causarum generibus, & simul locis Rhetoricæ propriis, singulis tamē causarum generibus communibus.

I. **A**Tque hæcenus de locis Rhetoricæ & Dialecticæ communibus: videndi jam sunt illi, qui proprii tantùm sunt Rhetoricæ. Loci hi, Rhetoricæ proprii vel sunt generales, ut per omnia vagentur causarum genera: vel speciales, ut ad singula causarum genera propriè restringantur.

2. *At causarum quidem genera nihil sunt aliud,*

aliud, quàm veluti prædicamenta Oratoris, sive classes; in quas distributa est omnis varietas rerum, de quibus dicendū est: ut facilius in quibuslibet materiis, & ratio ac via explicandi, & argumenta, ad rem facientia, possint inveniri.

3. Rhetorica sanè negotia, vel res, de quibus est perorandum, nobis non offert; sed tempora potiùs & loca, in quibus est nobis vivendum, res nobis eas objiciunt: quemadmodum litigator defert negotium ad caussidicum. Hoc autem nobis præstat Rhetoricæ cognitio, & cum primis generum causarum consideratio; ut si sciamus, quo de nobis agendum: quomodo tractandum sit, perspiciamus. *Invento enim causa genere, statim loci, ad dicendum idonei, nobis occurrunt.*

4. *Quin & cognito causa genere, confestim de orationis fine possumus judicare, & quanam sit præcipua intentio, quodnã rei caput & summa, quis scopus, videre. Quantum a. in eo sit instar situm, ut scopum orationis calleamus; non opus est multis edisserere. Arcum enim aliquis intendat, absque scopo; quam inde hauriet utilitatem? tela emittentem intuearis, & metam telorum ignores;*

ignores; quam capies inde voluptatem?

5. Ex quibus facilè apparet: *duabus potissimum de causis, causarum esse genera inventa*: primò, ut finem, scopum & intentionem cujusque orationis cognoscamus: *deinde*, ut Locos, è quibus argumenta probandi sunt desumenda, ob oculos habeamus: quos, ceu Theseus filum Ariadnes,prehendamus & sequamur.

6. Aristoteles, Cicero, Quintilian^o, Dionysius Halicarnassensis, & veteres alii quàm plurimi, tria fecerunt Causarum Genera; & *συμβουλευτικόν*, Deliberativum; *ἐπιδεικτικόν*, Demonstrativum, & *δικανικόν*, Judiciale, tradiderunt. Probavit numerum hunc ternarium Stagirita, ex auditorum diversitate. Ita enim progreditur.

7. Is, ad quem pertinet Oratio, hoc est, auditor, vel est tantum Auscultator, Aristoteli *θεωρὸς*, Ciceroni Laudum Spectator; vel disceptator, & rei sententiæq; moderator, *κρίτης*. Et statuit quidem hic disceptator, aut de præteritis, ut Judex, *δικαστής*; aut de futuris, ut Senator.

8. Sic ergò tria sunt Genera Causarum:
Judicii,

Judicii, Deliberationis, Exornationis. Exornatio autē, quæ laudationibus præfertim valet, proprium jam habet ex eo nomen; dicitur aliàs Genus Demonstrativum.

9. Perrò etiam numerum suum probat ex fine. Vel enim est auscultatoris delectatio; ut in Genere Demonstrativo: vel Consultantis spes, aut metus; ut in Genere Deliberativo: spes in suafione; metus in dissuafione: vel Judicis clementia aut sævitia; ut in Genere Judiciali: clementia in defensione; sævitia in accusatione.

10. Probari potest triplex hic Finis ulterius: quia vel tendit ad utilitatem; ut evenit in Suafionibus: vel ad honestatem; ut in Laudationibus: vel ad justitiam, & æquitatem: ut in Defensionibus.

11. Evincitur tandem ex temporis triplicitate. Vel enim Orator versatur circa tempus præteritum, vel circa futurum, vel circa præsens. Circa præteritum occupatur Genus Judiciale; quod, positum in judicio, habet in se accusationem & defensionē; quæ locum non habent, nisi in iis, quæ jam facta sunt; circa futurum, Deliberatio.

Delibe-

Deliberamus enim de rebus adhuc incertis, & quæ in nostra sunt potestate positæ; quales sunt futuræ.

12. Demonstrativum, circa præsens. Neque enim quenquam laudamus, aut extollimus, quòd virtute præditus fuerit, & ab ea postmodò desciverit; sed quòd eam etiamnum amplectatur. Et quanquam aliquando defunctos quoque commendamus; proponimus tamen eosdem, ut præsentem; quòd, cum omnia mutationi & interitui sint obnoxia, sola virtus neque senium, neque mortem admittat, sed clara æternaque habeatur.

13. Tot, neque plura causarum genera, Veteres nobis tradiderunt. Communis verò Germaniæ præceptor Philippus addendum censuit genus quartum, Didacticum. Etsi enim Logicæ proprium est docere; tamen, prout nos jam utimur Rhetorica; Oratori quoque id muneris nonnunquam incumbit: qui quidem illud & copiosius exsequitur, & splendidius.

14. Moverunt itaque Philippum causæ duæ, quamobrem reliquis hoc adjungeret: prima est, quod usum haberet non in Ecclesia

clesia solùm, sed in aliarum quoque rerum explicatione, amplissimum: quia methodus ejus magnam cuiusvis materiæ lucem affundit: secunda, quod loci generis Didascalici multum adminiculi reliquis conferrent caussarum generibus, & essent quasi earum vestibulum.

15. Percurremus locos inventionis, singulis caussarum generibus communes; qui sunt: *possibile & impossibile; magnum & parvum*. Et *possibile* quidem ac *impossibile* vel ostendimus ratione præteriti, quod jam factum, aut non factum; vel ratione præsentis, fieri posse, aut non posse; aut ratione futuri, fore aut non fore.

16. Factum aliquid esse, probari solet ex his canonibus: Si id, quod minùs credibile est, factum fuit, etiam quod magis credibile. Arist. I. Rhet. 15. Ut: *qui mentiri aut fallere insperit patrem, aut audebit; quanto magis audebit ceteros!* Ter. Adolph. A. I. sc. I.

18. *Si id factum, quod fieri solet posterius; credibile est, factum etiam fuisse, quod fieri solet prius.* Ut: Cain interfecit Abelem: ergò

ergò ipsi antea fuit infensus; invidit, aut succensuit ipsi; aut cum ipso contendit Cain. Qualem quidem contentionem, in Targum Jonathanis, sive paraphrasi Chaldaica, ad v. 8. c. 4. Gen. invenimus, huc si nõ tædet, conferendâ. Et accidit, cùm egressi essent ambo forâs; respondit Cain, & dixit Habeli; agnosco ego, vel intelligo; quòd per misericordias creat⁹ sit mundus; at, non juxta fruct⁹ operû bonorû, ille gubernatur; sed acceptio personarû est in judicio Divinæ Providentiæ: propterea quòd recepta fuit oblatio tua; sed mea oblatio abs me nõ suscepta est cum beneplacito. Respondit Habel, & dixit Caino: per miserationes creatus est mundus, & juxta fructus operum bonorum utiq̃ gubernatur; nec est acceptio personarum, in judicio: sed quia fuerunt fructus meorum operum meliores, & promptiores tuis; suscepta fuit gratiose oblatio mea. Respondit Cain, & dixit Habeli: non est judicium, neque judex, nec seculum aliud, nec dabitur merces bona justis, nec vindicabitur ab impiis. Respondit Habel, & dixit: est judicium, & est judex, & est seculum

culum aliud, atque dabitur merces bona
iustis, & vindicabitur ab impiis. Ita, super
negotiis huiusmodi verborum rixabantur,
in superficie campi. Surrexit ergo Cain
super Habel, fratrem suum, & inflixit lapi-
dem in frontem eius, & interfecit eum.

19. *Quod quis voluit & potuit; dubium
non est, quin fecerit.* Ut: Nero Imperator
Sapiens exoptasse scribitur, ut cives omnes
unum collum haberent: quò, ictu uno, o-
mnes necare posset. Saviendi hinc facile
apparet *voluntas*: ad quam, crescente ejus
subinde imperio & potentia, accessit *fa-
cultas*. Quis jam dubitet, monstrum il-
lud hominis, & lutum sanguine macera-
tum, in sanguinem humanum crudelissimè
fuisse grassatum? *Voluisse* autè quis putatur;
cum animi adfectibus, irâ, odio, amore,
cupiditate, &c. impellitur: *potuisse*, cum cõ-
modæ sese offerunt circumstantiæ, ac nul-
lum intervenit impedimentum. Ut: Pam-
philus amavit Glycerium, quæ & ipsa illius
amorem non fuit averfata: remotis noctu
arbitris, convenere in cubiculo: quis am-
bigat, Pamphilum id fecisse, quod Proper-
tius cum sua Cynthia, Catullus cum Lesbia
solebat?

20. Aliud

20. Aliud nobis exemplum subministrare potest Historia Josephi. Ut: Si quid Josephus querelarum, de moribus fratrum suorum, audiret, Vicinosque, offensos sceleribus eorum, animadverteret; patri id renunciabat. Odium inde fratres in ipsum concipiebant crudele & implacabile: nec poterant invidi conceptum odium dissimulare; quin asperitate verborum, quoties cum eo loquendum esset, animi morbum proderent. Malebant divum, quam vivum: & nihil habebant prius aut antiquius; quam ut numero viventium eum exturbarent, ac, si fieri posset, etiã infra mortuos amandarent. Cumque patris, senectute gravati, greges, in locis desertis, & à domo patria remotioribus, aliquando pascerent: de improvviso Josephus intervenit; quem cum verbis excepissent amarulentissimis; verisimile est, lucem quoque hanc, quæ communis est, eripuisse; aut damnum aliud grave conciliasse.

21. Fieri aliquid posse, probabile redditur, ex istis: *Fieri hoc potest, cujus contrarium aut jam est, aut esse potest.* Ubi tamen hoc est observandum, quod in contrariis

rariū alterum difficilius, alterum facilius; al-
terum præstantius, alterum deterius. Quod
 si jam difficilius & præstantius fieri potest;
 fieri etiam poterit facilius & deterius: &
 hæc quidem observatio est Majoragii, in
 Comment. super secundum Rhet. Aristo-
 telis. Ut: exstruere has ædes potui; ergò
 & destruere possum. Salvare Deus animã
 potest; ergò & perdere. Condere Deus
 mundum potuit; ergò & eundem abolere
 potest. Acquirere has fortunas & faculta-
 tes potuit; poterit ergò & dilapidare &
 consumere.

2.2. *Si simile fieri potest; etiam simile.*
 Vel: *id fieri posse judicatur, cujus, quod simile*
est, fieri potest. Ut: si quis domi bonus est
 paterfamiliã; etiã publicè bonus erit Ma-
 gistratus: quia, quod domi est, in familia,
 pater; id in Rep. est Magistratus. Aut
 si Medicus ægroto mederi potest faci-
 liùs, si accuratam morbi habeat cogni-
 tionem: etiam Politicus multùm pro-
 derit labanti Reip. si nævos ejus & vitia
 probè habeat perspecta. Unde *Galenus*:
 non est mirandum; complures tantum in
 Medicinæ operibus aberrare, quantum
 b etiam

etiam cognitione falluntur. Et Polybius: si quis censet, aliud magis proprium esse boni Ducis officium; quàm hostium Imperatoris ingenium naturamq; nôsse; errat, imò insanit. Et egregius Atheniensium Dux, *Chabrias*, in ore habebat; eum optimè Ducis munere posse fungi, qui res hostium quàm maximè cognitas haberet.

23. Aliud, ex eadem collatione, adferemus exemplum. Ut, quamvis exiguis diætæ erroribus, quotidianis tamen, non solum vitrea, sed interdum etiam ferrea potest labefactari valetudo: ita, si quis salvam velit Rempublicam, cavendum, ne quicquam omninò contra, Leges admittatur. Nam id nî fiat, paulatim & latenter irrepunt rerum omnium depravationes: ut necesse sit, illam funditus tandem perire Rempublicam.

24. Si difficilius fieri potest, potest etiam fieri facilius. Ut: si quis elegantem & ornatam potest scribere Orationem; poterit etiam simpliciter scribere Orationem; quia difficilius est eleganter, quàm utcunq; scribere. Signatè *Aristoteles*, 2 Rhet. c. 19. εἰ σπυδαῖον, ἢ καλὸν γενέσθαι δυνατὸν, καὶ ὅλως γενέσθαι δυνατὸν, i. e. si virtute præditum.

ditum, vel pulchrum, fieri potest; etiam omnino fieri potest. Ut: Si potuerunt Romani Hannibalem vincere: etiam Mithridatem, imò simpliciter, vincere poterunt. Huc pertinet exemplum Cornificii, Lib. 4. ad Herenn. Quos ex collibus deiecimus; cum his in campo metuimus dimicare? qui, cum plures erant, paucis nobis æquari non potuerunt: hi postquam pauciores sunt, metuimus, ne sint superiores? Huc quoq; digitum intendit Æneas, apud Virg. lib. 1. Æn. cum socios itineris ita alloquitur:

O Socii! (neq; enim ignari sumus ante maiorum)

*O passi graviora dabit Deus his quoq; finem.
Vos & Scyllaam rabiem penitusq; sonantes
Accēstis scopulos, vos & Cyclopea saxa
Experti; revocate animos, mœstumq; timere
Mittite. Forsan & hæc olim meminisse juvabit.*

*Per varios casus, per tot discrimina rerum,
Tendimus in Larium, sedes ubi fata quietas
Ostendunt: illic fas regna resurgere Troje.
Durate, & vosmet rebus servate secundis.*

25. Cujus fieri potest principium, illius

etiam fieri potest finis. Vel: *cujus principium fuisse probare possumus; idem etiã finem habere, confirmare in proclivi est. Quae enim fieri non possunt; nec gignuntur unquam, nec gigni incipiunt.* Videtur canon hic magis loqui de rebus naturalibus, quã moralibus aut artificialibus: vel certè, si de moralibus etiã & artificialib⁹ intelligendus; intelligi debet de viro prudente, qui nihil susceperit, supra vires & facultates suas positum. Exemplum esto: Si est possibile, aliqẽ fieri puerũ; fieri etiam potest, ut sit senex. Vel: si fundamentum exstrui potest, etiam domus. Vel: si Darius ab Alexandro vinci cceptus est; prorsus quoque debellari ab eo potest.

26. *Cujus finis esse potest, ejus etiam principium potest. Vel: quod finem habere potest, idem initium quoque habet.* Cuncta enim quae constant, à principio aliquo ducuntur. Ut: si conceditur, aliquem doctum esse; negari non potest, eundem bonis literis incubuisse; sine quibus doctrina non paratur. Phthisi laboravit; ergò corruptione pulmonum fuit infestatus.

27. *Quorum cupiditas nobis est à natura insita, ea sunt possibilis, Ratio; quia aliàs illud*

Iud à naturâ nobis inditum desiderium esset frustra; cùm tamē natura nihil faciat frustra: nemo sanâ mente præditus appetat illa, quæ consequi se non posse videt. Et hic Locus utilissim⁹ est in consiliis dandis: cùm auctores esse volumus aliis, ut vel liberalia studia tractent, vel arma capeant, vel certo studiorum generi sese dedant; aut etiam eosdem dehortari; ne suscipiant & tractent illa, à quibus à naturâ alieni esse videntur. Quo pertinent versiculi Poëtæ:

Tu nihil invitâ dices faciesvé Minervâ:

Naturâ expellas furcâ, tamen usq; recurret.

Præclare etiam dixit Socrates: duas esse res, quæ eruditionem pariant; amorem seu cupiditatem, & studium. Et Plutarchus, solertissimus ingeniorum formator, inter studiosi requisita, principem tribuit locum τῆ φύσει, naturæ: secundum μαθήσει, doctrinæ; tertium ἀσκήσει, usui, seu exercitationi. Inde graviter parentes illi peccant, qui ad Facultates eas liberos suos cogunt, à quibus illos alienos esse, & abhorrere profus, animadvertunt. Quid hoc aliud est, quàm invitos canes venatum ducere?

28. *Quæ arte sunt & præceptis tradita,*

b 3

illa

illa quoq; fieri possunt. Ratio: quia artes propterea sunt inventæ, ut, quæ per se sunt obscura & difficilia, methodo facili comparentur. Ita *ἀδωάρον* non est, Oratorem aliquem fieri, eleganter & ornate scribere; quia ars illa certis præceptis est comprehensa. Et licet Jus Civile sit longè lateq; diffusum, atq; difficile; tamen disci potest: quia est certis præceptis traditum. Et hic quoque Locus magnum usum habet, cum difficultatem tollere volumus, quæ in Scientiis parandis sese ostendit, & quâ multi deterrentur, quò minùs ad solidæ doctrinæ fastigium conscendant.

29. *Quæ in eorum sunt manu, quibus vel imperare, vel persuadere possumus; ea possunt contingere.* Ut; Dominus, cum servo imperat, potest consequi, quod vult: quia cogendi potestatem habet. Et Magistratus absolutus animum abjicere non debet, etiam in arduis negotiis imperandis: quia potest in ordinem subditos suos redigere, & illis mandare. Ita amicus potest voti sui compos fieri: quia persuadendi facultatem habet. Est quoq; hujus Loci magna utilitas, cum ostendere volumus, posse ali-
quid

quid fieri: cum cogere possimus alios; aut impetrare vel benevolentiam, vel precibus, vel donis. Hinc illud proverbium: *Amicorum preces cogendi vim habent.* Et Alexandri Magni pater, Philippus, nullam arcem tam esse probe munitam, dixit, quin capi possit; si in eam ascendere possit asinus onustus auro: quod certè ingens habet ad persuadendum robur.

30. *Quorum partes fieri possunt, eorum etiam totum fieri potest.* Ratio: Quia totum ex partibus constat, & nihil est aliud, nisi partes simul sumptæ. Ut: Si fieri potest, ut quis discat doctrinam de moribus, de naturæ obscuritate; de transcendentibus, eorumque affectionibus, & differendi ratione &c. Philosophiam quoque discere potest. Aristoteles profert exemplum de sutore: si obstragulum, ligulam & soleam facere potest; calceum quoque facere poterit. Habet Locus hic usum ad excitandos homines, ad constantiam, & continuationem in negotiis suis; qui sæpè benè incipiunt, sed inchoata non absolvunt.

31. *Si unum relatorum potest fieri, potest fieri & alterum.* Ut: si aliquis potest esse

esse Dominus; potest etiam habere servum:
& contra: si quis potest habere servum;
potest etiam esse Dominus.

32. *Quod sine labore & arte fieri potest,
illud etiã arte adhibitã, & quidem meliùs atq; q̄,
faciliùs, fieri poterit.* Quia ars naturam vel
imitatur, vel corrigit, vel perficit; etiam
actiones ipsas plurimùm juvat atq; promo-
vet. Confirmat hoc Aristoteles ab authorita-
te Agathonis, veteris Poëtæ Græci, qui di-
cebat: artem à fortuna, & fortunam vicissim
ab arte diligi; multa quoq; sæpè casu & for-
tunã fieri, sed tamẽ ab arte jvari. Habet hic
quoq; Locus nõ exiguum usum in consiliis
dandis; cum autores esse volumus aliis,
ut certæ alicui Facultati sese dedant: e.g.
aliquis à naturã disertè loquitur; excitan-
dus ergò ad eloquentiæ est studia: si enim
diligentiam & præcepta adhibuerit; natura,
arte adjuta, longè magis sese exeret.

33. *Quod effici potest vel ab inferioribus
opibus & potentia, vel etiam minùs pruden-
tibus ac doctis; illud quoq; à superioribus & pru-
dentioribus poterit effici.* Aristoteles ejusmodi
habet exemplum. Si Eutynus, homo nullius
ingenii, quartã, quod dicitur, lunã natus,
discere

discere potuit Rhetoricam; discere etiam poterit Isocrates, præstanti præditus ingenio. Erit & hujus Loci usus: cùm exemplis inferiorum excitare ignavos volumus, & somnolentos.

34. *Futurum aliquid esse, aut non esse, eodem modo probari potest, quo probari solet, factum aliquid esse, aut non factum. Quod enim non voluntas tantùm nostra suadet, verùm etiam facultas efficiendi penes nos est, futurum esse creditur. Item, quod ira, odium, amor jubent; futurum est, si vires & potentia nobis suppeditentur. Futura deniq; credimus, quorum jam circumstantia antecesserunt, quæ facta istiusmodi antecedere solent; convicia, rixæ, temulentia: ad quæ vulnera cædesque plerumq; subsequi solent. Ut: symbolum dedi cum consalinis meis, hanc vesperam hilarem sumpturus: accedebã. Herculeos sese, in evacuandis vitris, præstabant, & jucundissimè invicem vivebant; imò sacrosanctum amicitix fœdus, quasi præsentem feciali, ferruminabant. Primus inquit: ego vocor Johannes Leporinus: faciam, quæ tibi grata fore cognovero; quæ molesta, fugiam & averfabor. Alter Pyla-*

b s

dæ suo

daæ suo alterum se præstiturus Orestem re-
ponit: Ecce! mihi nomen est Andreaæ Bo-
villo: neutiquam certè ego committam,
ut tuo me superes amore: quicquid mihi
es pollicitus, en! & ego polliceor, me o-
mninò facturum,

*Per solis radios, Tarpejaq; fulmina juro,
Et Martii frameã, & Cyrrhai spicula vatini:
Per calamos venarici, pharetrasq; puella;
Perq; tuum, pater Agei, Neptune tri-
dentem: (va.*

*Addit & Herculeos artus, hastamq; Miner-
Quicquid habent telorũ armamentaria cœli.*
Dextra dextræ jungitur, ligulaæ expedi-
untur, quæ utriusque manicis inducan-
tur, & amicitia initur, nullis unquam secti-
lis dissolvenda. Sed, quàm

Multa cadunt inter calicẽ, supremaq; labra!
Vix enim semihorula spatium abierat, cum
alter alterum, verbo temerè extra dentes
profiliante, adedò offenderet; ut hominem
istum diris devoveret, conviciis infectaretur,
& quasi furore percitus cantharum ap-
prehenderet, caput ipsius probè dedolatu-
rus; nisi quidã alii, paulò magis sobrii, turpe
illud pecus removissent. Tùm verò ego
secedebar, Autumo, turbulenta & cruen-
tã hanc

tâ hanc Comœdiam Catastrophe finitam,
& Pyladeos illos amicos colaphis egregiè
concertasse. Hæc enim horum præludio-
rum solet esse pausa.

35. Vidimus *possibile & impossibile* :
jam sequitur *magnum & parvum*, vel com-
paratio bonorum ; unde dignoscere lice-
bit, quid magis minusve sit honestum, utile
aut æquum. Ubi primus Locus est : *Bona
plura uno, aut paucioribus, sunt præstantiora.*
Ut: si quis multas tenet linguas, longè illud
est præstantius, quàm si vernaculam saltem
calleat. Sed observandum hîc, quod mo-
net Aristoteles : bona illa debere esse *συνα-
γαγίμωμενα* enumerata & unius gene-
ris: aliàs enim Locus ille fallit; cùm diversi
generis bona adferuntur. Ut, divitiæ & ho-
nores sunt plura bona; at non interim præ-
feruntur virtuti. Commiscentur enim hîc
& confunduntur bona diversi generis:
nempe Bona fortunæ, ut sunt divitiæ & ho-
nores, & Bona animi, ut Virtus.

36. Secundus Locus: *Si genus generi sim-
pliciter præfertur; etiã quod maximum est in
illo genere, maximo alterius generi anteponi-
tur.* Ut: Si Jurisprudentiæ Theologia præ-
fertur; etiã Theologus maximus maximum
superabit Jurisconsultum, 37. Ter-

37. Tertius Locus: *Quæ majora bona efficiunt, illa sunt præstantiora.* Ratio. Quia de effectu ex causa efficiente judicatur. Sic pro Muræna, concludit Cicero; Murænam Imperatorem (bellicum) esse anteponendum Sulpitio Jurisconsulto; quia Imperator præstantiora bona, quàm Jurisconsultus, efficit. Sic probare quis posset, etiã Medicû Jurisconsulto præferendû: quia Jurisconsultus tantùm versetur circa bona externa, quæ ad sustentationẽ requiruntur: cùm Medicus circa ipsam corporis sanitatẽ versetur.

38. Quartus Locus: *Cujus causa efficiens præstantior, illud ipsum quoq; præstantius.* Ut M. Marcelli restitutio est melior omnibus Cæsaris victoriis: quia has fortuna; illam verò virtus Cæsaris promovit.

39. Quintus Locus: *Quæ per se expetuntur, præstantiora sunt iis, quæ expetuntur propter aliud.* Usurpatus est hic Canon à Philosophis & Theologis frequentissimè. Legimus eundem apud Severinû Boëthium L. 3. de Consol. Philosophiæ, his verbis: *cujus causa quid expetitur, id maximè videtur optari.* Apud Platonem in Gorgia, & apud Stobæum, sermone 151, ἐὰν τις πρῶτῃ ἐρεκε τῆ, ἔ

ταῦτο βέλεται, ὃ πράττει, ἀλλ' ἐκεῖνο, ἃ ἔ-
 νεκα πράττει; i. e. si quis quid facit, alicujus
 rei gratiam; non hoc cupit, quod facit: sed
 potius illud, cujus rei gratiâ facit. Ut:
 si quis, sanitatis causâ, velit equitare; non
 tam equitandi motum desiderat, quam
 sanitatis effectum. Ita cum Deus animæ
 causâ, quam sc. ad sui similitudinē forma-
 turus erat, carnem, vel limosum & luteū
 corpus, tanquam vasculum aut domiciliū,
 quo posset illa contineri ac recipi, sinxisset:
 eâ re satis manifestum fecit, pretiosorem
 sibi & chariorem esse, humano corpore, a-
 nimam. Quod exemplum habet Petr.
 Faber Tolosanus L. 3. semest. c. 9. Virtus
 melior est divitiis: quia divitiæ à viro bo-
 no propterea expetuntur, ut virtutem eò
 splendidius possit exercere. Pax quoq;
 bello melior est; quia bellum propterea
 geritur, ut pacem consequamur.

40. Sextus Locus: *Quod sine altero esse
 potest, præstantius eo est, quod altero carere non
 potest.* Ut: prudentia melior est reliquis vir-
 tutibus: quia virtus planè nulla, absq; pru-
 dentia, potest consistere. Sic quoque Ju-
 stitia est melior fortitudine; quia si omnes
 essent

essent iusti, fortitudine opus nō haberem⁹.

41. Septimus Locus: *Quod rei alicujus causa est, aut principium; illud præferendum ei, quod à principio alio originē ducit.* Ut: Præstantior est discipulo Præceptor; quia causa ille est & principium eruditionis. Præferendi sunt liberis Parentes; quia sunt in causa, ut liberi existant.

42. Octavus Locus: *Duabus propositis causis; qua meliorem habet effectum, illa ipsa quoq; alteri anteponenda.* E. g. Disputatur de Philosophia Theoretica & Practica; utra alteri præferenda? adfirmatur, quod Theoretica, præista, principatum obtineat: & ratio: quia mentem hominis ita erudit & informat; ut cognitione rerum ad Deum accedat, eique quodammodò adsimiletur: cum contra Practica Philosophia vitiosis adfectibus tantum modum ponat, & medelam adhibeat; quod in Deo locum non habet.

43. Nonus Locus: *Quæ sunt rariora; copiosis & vulgaribus anteponenda.* Ratio: quia *ἁπλοῦς*, sive possessio vel acquirendi ratio, est difficilior. Ita Eloquentia magnificianda; quia pauci Oratores, & verè eloquentes;

quentes: ut Cicero, in Libro de claris Ora-
toribus, ostendit. Et laudabilius est contra
Turcam militare, quàm contra alios; quia
non cuiusvis est militis, vires suas in istum
periclitari & exerere; sed solùm ejus, qui

Virtutù vera custos rigiduq; satelles.

43. Decimus Locus: Hic præcedenti
contrariùs videtur; & propterea denuò no-
tandum; regulas hasce saltem esse probabi-
les, & uberem, in utramque partem dispu-
tandi, præbere materiam; quales Aristote-
les, & veteres alii, habuere quàm plurimas,
ut inexercitati ad disputandù adsuefierent.
Habet autem ita: *Quorù χρησις, sive usus est*
frequentior; eà rarioribus præferenda. Inquit
enim Aristoteles: *ἡ χρησις ὑπερέχει: usus*
superat. Et, quod sæpè nobis cōmodum
adfert, superat id, quod rarò aut nunquam
utile est. Unde dicitur apud Pindarum:
ἀριστον μὲν ὕδωρ: optimū quid est aqua, pro-
pter utilitates sc. magnas & perfrequentes,
quas præbet. *Propertius* quidē, in elegiâ qua-
dam, *vilem dixit aquam.* Et *Horatius* quoq;
in aliquâ Satyrarum, *rerum vilissimā* vocavit:
qui tamē ad copiã, nō ad usum, respexerūt.

Plutar-

Plutarchus fanè in lib. V. *Symposiacorum* c. 10. narrat, morem veterum fuisse, res communes, & quæ multis hominum usibus infervirent, divinas appellare, ut aquam, lucem: tellurem quoq; eandem ob causam ipsos nō rem tantum Divinam, sed Deam etiam appellasse. Quod obiter indicio nobis est: Ethnicos non Deos vel Deas, quæ vulgò ita appellatas invenimus, existimasse; sed ob aliquam tantummodò prærogativam, vel singularem effectum aut utilitatem, ejusmodi nominibus indigitasse. Diximus, hunc locum præcedenti contrarium videri: verè tamen non est; cum prior loquatur de rarioribus *χρήσες*, seu possessione: hic noster de frequentioribus *χρήσες*, seu utilitate.

44. Undecimus Locus: *Difficilia facilibus præferenda*. Ratio, quia difficilia sunt rariora: rariora autem vulgaribus esse anteponenda, jam dictum nono Loco; & rectè docet Aristoteles, in *Topicis*: *magis delectantur possessione rerum, quas nemo potest facillè acquirere*. Ope hujus Loci, virtutem divitiis magis esse expetendam, probamus; rara namque & difficilis para-

paratu est: quod satis celebri quoque He-
liodi carmine intelligitur, qui canit:

τῆς δ' ἀρετῆς ἰδρωτὰ θεοὶ προπάροι-
θεν ἔθνηκ' ἄν-
ἀθάνατοι· μακρὸς δὲ καὶ ὄρεθις ὄμι-
ἐπ' αὐτῆν,

καὶ τειχὺς τὸ πρῶτον· i. e. ante virtutem verò
sudorem Dii posuerunt immortales: longa
verò atq; ardua via est ad ipsam, primum-
que aspera. Et Quintus Calaber scribit:
celfissimus & asper mons sanctæ virtutis,
in quo ipsa stat, almæ verrici pedibus inni-
tens, ardua & ad cœlum pertingens, cir-
cumque circa omnes viæ crebris interclusæ
scopulis, facilem hominū accessum arcen-
t: nam plurimi retrò cedunt, arduo itinere
absterriti; & perpauci sursum, per sacram
viam sudantes, ascendunt. Hæc ille. Sic vi-
demus tenaciores esse, & magis congestis
incubare nummis, qui suis eos laboribus
compararunt, quàm qui acquisiverunt hæ-
reditate: quia major ibi, quàm hîc est ac-
quirendi difficultas.

45. Duodecimus Locus. Vicissim hic isti
contrariari videtur. *Faciliora anteponenda
difficilioribus*, i. Rhet. 7. sunt enim cum
quadam voluptate; & cum nullo negotio

ea

ea consequi possimus: prout volumus & optamus, ita se habent. Neq; quisquam est, quin idem, sine labore, quam cū molestia, efficere malit. Usus habet Canon: quando agimus cum imperitis, qui plerumque difficultate rerum deterrentur, ut ab actionibus honestis resiliant; ubi ostendendum est, facile à nobis aliquid fieri posse. Ita cū difficultas objicitur in eruditione paranda: evincendum est, ad eam *à novitè* posse perveniri; modò voluntas adsit constans, nec methodus certa negligatur. Non pugnât hi duo Canones. Quia prior loquitur de rebus jam acquisitis; & cōmodè usurpari potest, in earum commendatione atq; laudatione. Posterior de rebus acquirendis; & locū habet cum primis in suasionib⁹.

46. Tertius Decimus Locus: *Cujus contrarium est majus, id ipsū quoq; majus; & cujus privatio deterior, illud ipsum quoq; alteri anteponendum, cujus privatio tantā cum jacturā non est conjuncta.* Ut intelligas, utrum duorum bonorū melius? specta etiā contraria eorum: *Cujus enim contrarium majus malum est; id alteri bonitate prestabit.* Exemplū accommodatum nobis suppeditabunt valetudo & divitiæ; quæ duo bona sunt; quo-
rum

rum contraria sunt morbus & paupertas; majus autem malum est morbus corporis, quam paupertas; præstat igitur valetudo divitiis. Ita majus quoque bonum id est, quod si orbatus sis, magis plectaris. E. g. Bona erunt visus & auditus; quorum privationes vel orbitates, sunt cæcitas & surditas; perspicuum autem est, majus esse malum cæcitatem, quam surditatem; quare majus bonum ad spectum est, sive visus; quam auditus. Sic deterior est privatio æternæ salutis, quam jactura facultatum harum mundialium. Ergo animæ & salutis cura divitiis & opibus anteponenda.

47. Quartus Decimus Locus. *Quorū artes sunt præstantiores, illa ipsa sunt præstantiora.* Dicuntur autem artes, artibus, aliis, præstantiores, modis, ut Aristoteles docet l. i. de anima, in principio, duobus: Primò, respectu ἀκριβείας, i. e. exquisitæ cognitionis, subtilitatis & certitudinis; quomodo Mathematicæ scientiæ, quarum principia sunt certissima & indemonstrabilia, Ethicis & Physicis præferuntur. Secundò, respectu ὑποκειμένων, i. e. subjecti & materiæ. Ita Theologia primas inter alias tenet Facultates; quia de Deo, & rebus Divinis, agit. Addi potest modus tertius, nempe respectu Causæ Efficientis, auctoris, vel eorum, qui

qui artem aliquam tractarunt. Ita agricultura contemnitur à multis; cùm laudanda potius, & non paucis aliis anteponenda videatur: quia multi sancti viri, multi etiam Reges & Patres, agriculturæ operam dederunt: & Romani Consules ac Dictatores sæpe ab aratro ad Remp. fuere vocati.

48. Quintus decimus Locus. *Quæ à prudentibus vel omnib⁹, vel plerisq³, vel optimis, judicantur meliora, illa ipsa quoq³, meliora & reliquis anteponenda.* Hoc verò in loco observandum; duobus modis doctorum & prudentum judicium ponderandum esse; vel ἀπλῶς, simpliciter; vel κατὰ τὴν Φρόνησιν, ut Aristoteles loquitur, καὶ ἐπισήμῳ, secundum prudentiam & scientiam, cui aliquis potissimum est deditus. Verisimile quidem est, omnibus in rebus rectiùs judicare prudentes, quàm imperitos; secundum prudentiam tamen & scientiam, illorum est judicium præferendum, qui in singulis facultatibus sunt occupati, inq; iisdem excellunt. Verbi gratiâ: in lite & controversia forensi, credendum magis doctis, quàm indoctis; prudentibus, quàm imprudentibus: inter doctos tamen & pru-

prudentes, iterum magis Jurisconsulto, quàm Theologo vel Medico: quia hi judicant *ἄπλως*, i. e. secundum generalem quandam justitiæ notitiam; ille *κατὰ τὴν Φρόνησιν*, i. e. secundum exactā Juris, quippe Facultatis suæ, scientiam. Unde illud: *unicuiq̄, in sua arte perito, credendum*. Inquias: quid si illi artifices contradictoria statuunt? tunc inter ipsos excellentiori fides adhibenda: neque enim quis est artifex intelligendus; nisi qui exactam & accuratam omnibusq̄; numeris absolutam artis suæ scientiam acquisivit. Sin æquales sint, inque pari auctoritate constituti; utri tunc credendum? judicium est suspendendum, & tantisper conquiescendum; dum inter ipsos artifices conveniat.

49. Sextus decimus Loc^o: *Quæcumq̄, in sunt rebus præstantioribus, illa ipsa quoq̄, sunt præstantiora*. Ubi rursus distinctio illa est observanda; quod *alia sunt præstantiora simpliciter, & in se ac sua natura; alia hominū opinione, & judicio*. Ita quæ in Deo sunt, simpliciter sunt præstantiora & præferenda iis, quæ sunt in hominibus; & quidem, *quia Deus ἄπλως est bonus & perfectus: contra: quæ sunt*

sunt in Regibus & Principibus, plerunque præstantiora sunt reliquis, non simpliciter; sed *æglori* hominū. Ita si quoddā Principis dictum auditur, quod vel minimū prudentiæ speciē præ se ferat; longè habetur præstantius, quàm si multò proferat sententiā meliorē ac utiliorē ipse Plato aut Socrates. Sæpè etiam perperam facta cōmendantur; quòd à personis conspicuis sint patrata.

50. Septimus Decim^o Locus, *Qua jucundiora, & majori cum voluptate sunt conjuncta; minus jucundis præferenda.* Jucundiora verò æstimantur duobus modis: 1. Respectu oppositi doloris; si minori sc. cum molestiā fuerint conjuncta. 2. Respectu adjuncti temporis; si fuerint diuturniora. Ita studiorum cultura præferenda est rei bellicæ; quia minus est molestiæ in Academiis, quàm in castris. Et anteponendæ sunt animi voluptates, voluptatibus corporis; quia voluptates corporis statim pereunt, & eas sæpè pœnitentia sequitur ac dolor; accessu lingunt, discessu pungunt; animi verò voluptates sunt diuturnæ. Et quamvis aliquando cum difficultate parentur; tamen cum tranquillitate possidentur.

51. Octavus & Decimus Locus, *Qua ho-*
mines

zines vel sibi metipsis, vel liberis, vel amicis suis optant, illa reliquis preferenda. Ratio: quia quisq; sibi ipsi est proximus, & ut proverbium habet: Tunica pallio prior est. Ita vita diuturna opibus est anteponenda; quia prudens quisq; sibi, & suis, hanc magis, quam opes, optat.

52. *Nonus & Decimus Locus. Constantiora, sunt fluxis anteponenda. Ratio: quia eorum utilitas, propter temporis diurnitatem, est praestantior: deinde magis respondent nostris votis. Ita secunda fama, nomenque bonum, divitiis sunt anteponenda; quia haec sunt momentanea & fluxa; bona fama etiam durat, cum iam vesperillo nos sibi mancipavit, & omnes nostri corporis artus in pulvisculos sunt redacti. Unde Cicero, non hominis esse, putat, suscipere de quo ferre, quid alii de se sentiant & loquantur. Et alibi ait: maximum, & optimum liberorum esse patrimonium, bonum esse nomen parentum.*

53. *Vigesimus Locus. Quod praestantius etiam hostes nostri estimant; id reliquis anteponendum. Ratio: quia adversarii & hostes, non, nisi iniuncti, & urgente conscientia, veritatem proloqui praesumunt. Ita Scipio Africanus reliquis Imperatoribus est preferendus: quia ipse Hannibal interrogatus, quem Ducem post se iudicaret praestant-*

præstantissimum ; Scipionem nominavit. Itaversio Bibliorum nostrorum Germanica reliquis antepositur : quia testimonium egregium, ab ipsis etiã hostibus, reportavit. Franciscus Dryander, Hispanus, vir doctissimus, sæpè ex animo linguæ Germanicæ cognitionē ideò sibi optavit, ut Germanica Lutheri Biblia, toties à multis excellentibus viris commendata, ipse etiam & lectitare, & intelligere posset. Similiter nō dubitavit Erasmus, Pontificius, Luthero aliàs malè volens, adserere: Lutheri enarrationibus, in S. Biblia, longè omniū enarrationibus, quæ extant, antecellere. Quod verò hostes contra hostes proloquuntur, multum ponderis habet: quia ex malevolentia prolatum præsumitur. Quò pertinent Cochlæi, Historici Pontificii, relationes de vita & morte Lutheri, mendaciis & calumniis refertissimæ.

54. Primus & vigesimus Locus. *Quibus pœna sunt majores constituta, illa ipsa majora.* Ut: latrocinium gravius habetur furto; quia graviori supplicio adficitur. Et apud Romanos gravius fuit scenerari, quàm furari; quia scenerator quadruplo, fur duplo multabatur.

ctabatur. Contra etiam : quibus premia sunt majora preposita, itidem sunt majora. Istud locū habet in vitiis, hoc in virtutibus.

55. Secundus & Vigésimus Locus. *Quæ dividuntur in partes, ipsa majora apparent.* Plurium enim vel bonorum, vel malorum apparet, exuperantia sive copia. Ita ut Homerus Iliados 9. scribit, cum Meleager, commotus irâ, aliâ nullâ ratione impelli potuisset, ut arma caperet, ac salutem suorum defenderet; auxilio hujus Loci uxor ipsi persuasit, ut propter mœrorem jacens excitaretur; nec tempori illi deesset; cū hostes jam fortunis imminerent ac vitæ civium mortem præsentaneam minitarentur, ubi futurum, ut filii è sinu matris distraherentur, tecta incenderentur, cives occiderentur, & infamia eos perpetua commitaretur, ac quæ alia mala ibi commutata recensentur: Sensus nimirum Canonis perspicuus est hic; in quò plures partes aliquid potest distribui, eò majus est.

56. Tertius & Vigésimus Locus. *Circumstantia Loci, Temporis, Etatis, Personæ, Modi, &c. res ipsas majores reddunt.* Ratio: Quia difficiliora judicantur, quæ præter

c

expe-

expectationem, præter tempus, præter ætatem, præter locum fiunt. Ita Cicero, in Philippica secundâ ebrietatem Antonii exaggerat, à circumstantia loci & personæ: quod Antonius, magister equitum, negotium publicum gerens, in cœtu populi Romani, & in tribunali, ebrietatem vomitu prodiderit, tribunal impleverit frustis esculentis. Ita si quis juvenum ad eò suos in potestate habeat adfectus, ut, licet variis adliciatur irritamentis, & nuda ipsi Thais ante oculos ponatur; tamen animû non contamine suum: longè majorem ille laudem merebitur; quàm si quis vetulus, ad furta Veneris ineptus, ab ea sibi temperet.

Exemplum insigne nobis suppeditat S. Hieronymus, Tom. I. Operum, in Historia Pauli Eremitæ, p. 90. de juvene quodam, qui nullis suppliciis, nullis torturis, nullâ denique vi ad peccandû induci poterit. Rem itaque hostes Veritatis aliter adgrediuntur, & hominem illum, juvenili ætate florentem, in amœnissimos hortulos præcipiunt abduci; ibiq; inter candentia lilia at rubentes rosas, cum leni murmure aquarum

rum juxtà serperet rivus, & molli sibilo arborū folia ventus præstringeret, super constructum plumis lectū resupinari jubent: & ne se inde posset excutere, blandis serico nexibus irretitum relinqui. Quò cū, recedentibus cunctis, meretrix speciosa venisset; cœpit delicatis colla stringere complexibus, ut, corpore in libidinem concitato, se victrix impudica superinjiceret. Quò se conferret juvenis lectissimus, nesciebat. Tandem præcisam morfu linguam, in osculantis se faciem expuit: ac sic libidinis sensum succedens doloris magnitudo superavit. Aderat forte gibbosum etiam quoddam silicernium: quod, cūm juvenē devincire sibi non posset scemella propudiosissima, adoriebatur, ludibrium sibi hominis imbellis ridiculam, quam sperabat, jucunditatem factura. Sed & hic collecto in vires animo, in fucatam seductricis faciem conspuebat: fatius est, inquit, ut tu à me conspuaris, quàm ut ipse juvenili flagitio in meam ipsius conspuam senectutem. Uter horum palmam reportavit viridiorem? Colligere hoc in proclivi. Considerentur circumstantiæ;

& apparebit : Juvenis factum multis para-
 rasangis præcurrere factum senis.

57. Quartus & Vigésimus Locus. *Quæ
 tempore necessario aut periculoso sunt utiliora,
 illa reliquis præferenda.* Sic Medici inter-
 dum Jurisconsultis præferuntur ; quia in
 morbis periculosis nobis adsunt. Et pietatis
 studium cæteris antepositum, quia necessa-
 rium est nobis tum, cum ex hac mundi
 fabula nobis est abeundum.

58. Quintus & Vigésimus Locus. *Quæ
 expetuntur propter se, non propter opinionem
 aut ostentationem quandam, anteponenda sunt
 illis, quæ ad opinionem vel ostentationem refe-
 runtur.* Dicuntur verò ad ostentationem
 illa referri, quæ non aggredierentur homi-
 nes, si putarent, illa occulta mansura. Ita
 in Evangelio Phariseorum & Scribarum
 iustitiæ aliorum iustitia antepositum ; quia
 illa ad meram erat facta ostentationem ;
 & pauperulæ viduæ elemosyna, præfer-
 tur donis divitum multorum : quia ex ani-
 mo erat data, non ad auram popularem ca-
 ptandam.

59. Sextus & Vigésimus Locus: *Quæ esse, quàm videri malunt, illa reliquis præferenda.*

Ratio: Quia ejuscemodi propius ad veritatem accedunt. Ita probitas multis modis præferenda est improbitati: quia probitatem occultare opus nõ habemus; ad improbitatem verò multo & vario opus est prætextu. Sic etiam amor parentum charitati reliquorum est præferendus; quia naturæ instinctu tales amare cupimus; reliqui videri volunt amici, cum sæpè

Astutam vapido servant sub pectore vulpem.

60. Septimus & Vigésimus Locus. *Ex duobus vel pluribus bonis præferendum illud, quod totum melius reddit.* Hoc nomine virtutes bonis aliis anteponuntur; quia totum hominem meliorem efficiunt; cum divitiæ & bona alia pleraque tantummodò corpori profint.

61. Octavus & Vigésimus Locus. *Quod nobis charum est unicum aut solum, illud præstantius est eo, quod unicum non est, vel minus charum habetur.* Ita Scriptura Sacra Dei in nos ingentem prædicat amorem, quòd Filium suum, eumque unigenitum charissimumque

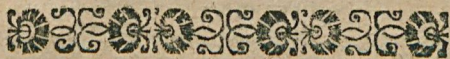
numque pro nobis in mortem tradiderit. Et charior visus est illis, qui sunt *μονόφθαλμοι*, quam qui oculum habent utrumque. Hinc Leges quoque gravius supplicium illis constituunt, qui oculo unico orbatum excecere non verentur.

62. Atque hæc est Aristotelis doctrina, explicata, & exemplis variis illustrata, *de possibili ac impossibili, magno ac parvo, sive rerum comparatione*, utilis deliberationibus tum privatis, tum publicis: ut videre est apud Ciceronem: qui, multis in orationibus hisce locis utitur. Ut: in oratione pro Muræna, quaestio est: an Muræna, Imperator bellicus, Sulpitio Jurisconsulto sit anteposendus. Pro Muræna, argumenta ex his locis sumuntur: quod plus Reipublicæ Imperatores bellici profint, quam Jurisconsulti: quod major in arte militari, quam in Jure sit, difficultas. In oratione pro Archia, artes & literæ commendantur, comparatione ex his locis facta: nobiscum, inquit, peregrinantur, rusticantur, pernoctant, delectant domi, non impediunt foris, &c. Ubi diurna bona ex loco 19. §. 53. & multa, & ea quidem, secundum Aristotelis præceptum

55
ptum, enumeratione & distributione pro-
posita, ex loco 22. §. 56. reliquis præfe-
runtur.

63. Tædiosa prolixitate hæc propo-
suimus: sed factum id, ob aliorum perni-
ciosam vel brevitatem, vel negligentiam;
qui utilissimam hanc doctrinam sic-
co pede prætereunt.

Adpendix,

De

Actione & Pronunciatione.

i. **A**ctio & pronuntiatio sunt quasi
quædam corporis Eloquentia;
quæ sono vocis, & membrorum
motu constat.

2. Ita autem pronunciare debemus
orationem, atque eos gestus formare; ne
ridiculi reddamur: quod Persius, Satyra
prima, in sui seculi reprehendit Oratori-
bus. Artis affectatio nimia minuit gra-
vitatem; minima, vel planè neglecta, pro-
dit rusticitatem,

c 4

3. Ut

3. Ut autem mediocritatem, quæ ubique antea est reputanda, serves: antequam in publicum prodeas, considera; quæ vel elevatio, vel depressio vocis, rei, loco, personis conveniat: ne, quod aliquando ineptuli faciunt, absque ullâ causâ, modò Stentoreâ voce clamites; modò, ut pumilio, pipias.

4. Prout enim res ipsa, quæ est pronuncianda, se habet; prout adhibitæ sunt dicendi figuræ; prout adfectus sunt movendi: ita Oratio erit pronuncianda: ut, qui rem audiunt eandem videre videantur. Hinc ita Horatius:

*Ut ridentibus arrident; ita stentibus adsunt
Humani vultus. Si vis, me flere; dolendum est*

*Primum ipsi tibi. --- Tristia mœstum
Verba decent: iratum, plena minarum:
ludentem, lasciva: severum, seria dictu.*

5. Cavendum autem maximè, ne non tam dicere, quàm cantillare videamur: id quod imprudentibus quandoque Concionatoribus accidit; qui omnia adfectatè, & infra verbi Dei sanctissimi auctoritatem, proferunt; dum voce, modò mulierculas,

erculas, modò agyras & circumforancos, imitantur.

6. Exordia voce moderata sunt inchoanda: quæ in Narratione & Propositione paulatim adsurgat. In Confirmatione & Confutatione concitatioem fieri oportet; in Peroratione, omnem ut moveat aculeum, attollere se fortius debet.

7. In actione fugienda gesticulatio: ne funambulium potius, aut morionem, quàm Oratorem repræsentemus.

8. Oculi hîc multùm ad rem faciunt; si recto tempore vertantur, attollantur, deprimantur: quæ omnia rectiùs usu, quàm præceptis docentur. Semper autem illi cum manuum gestu debent consentire.

9. Si manum vertis versus dextram; inconcinnè oculos vertis versus sinistram.

10. Manus etiam, maximè dextra, movetur, nisi opposita sint proferenda. Ut: *illi ad Orientem positi sunt; isti ad occidentem. Divertunt illi ad levam; hi ad dextram.* Tunc enim, pro diversitate situs, modò sinistrâ, modò dextrâ, utendum.

11. Utraque etiam manu simul utimur: cùm rerum immensitatem, cùm in-

finitum propè numerum, cùm spatia, longè lateque patentia, designamus.

12. Diutius manum cōmovere, quàm rei magnitudo poscit, futile reputatur.

13. Totum corpus rarò, vel nunquam, est motandum; in cathedra non discurrendum; nec caput crebriùs concutiendum; vel labra, more canis hirrientis, contorquenda.

14. Omnia hæc juvenibus, præeunte veterano & exercitato Oratore, discenda; qui ipso actu hæc monstret; longè utiliùs hac ratione, quàm regularum multitudine, imprimenda, et discenda sedulò: cùm ipse Demosthenes primas, secundas tertiasque Oratoris actioni tribuerit; & sine eâ Oratio magis sit corporis sceleton, quàm ipsum corpus. Veteres tantum ei tribuerit; ut eam à Comædis & Tragædis haurire, non gravarentur.

15. Attamen in primis verecundiæ & pudoris studium conservemus: cujus adeò studiosi erant antiquissimi Oratorum, ut, si quis forensia studia auspicaretur, nefas putaretur, brachium extra togam exferre; ut refert Seneca, Lib. V. contra V. VI.

16. An

16. At nunc eò res rediit; ut, nisi quis plenis & inflatis buccis, & incitatissimo verborum inconditorum lapsu, agresti, aut etiam furioso corporis motu, capitisq; circumactione, sese jactitet, & auditoribus partim risum, partim bilem movat; in numero disertorum haberi, prorsus non censeatur.

17. Sed eos, cum omni populari turba, missos faciamus, contenti paucis, iisque eruditis bonisque auditoribus.

Nam quis paulò cordatior sese Midæ alicui, auriculis tantùm asininis instructo aut Boccorum pueris, adprobare laboret? inquit

eruditissimus Heidmannus, Dis-

fertat. Rhetorica

XV.

F I N I S.

ERRATA GRAVIORA.

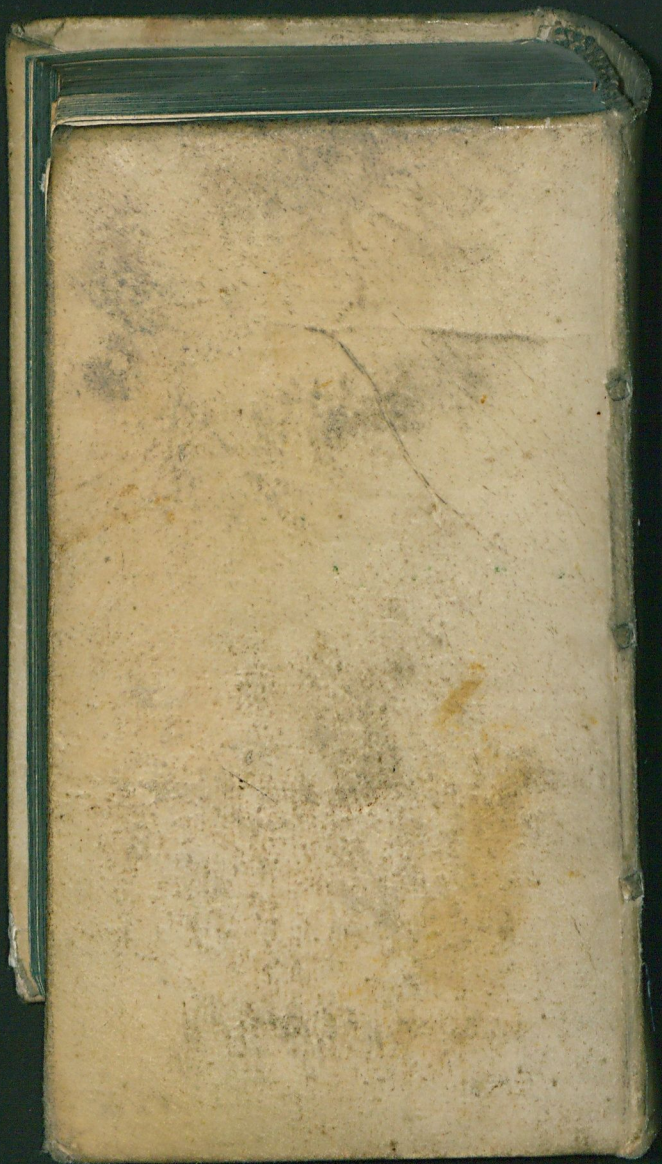
Pag. 4. lin. 2. pro suo lege sui. pag. 6. l. 9. pro sepeli-
ori leg. sepeliri. pag. 8. l. 5. pro pariculas leg. parti-
culas. pag. ead. l. 24. pro omittitur leg. omitti-
tur. pag. 10. l. 5. pro antecedenti leg. antecedenti.
pag. 12. l. 2. omiffa est, REG. XXXIX. pag. 13. l. 12.
pro ipse sibi leg. sibi ipse. pag. 18. l. 18. pro ornatæ
leg. ornatè. p. 31. lin. 22. pro XXXIX, pone, LVII.
pag. 35. l. 11. pro dyssyllabis leg. dissyllabis. pag. 36.
l. 19. pro omparativo leg. comparativo. pag. 40.
l. 18. pro laudavi leg. laudari. pag. 54. l. 26.
pro eutrum leg. neutrum. pag. ead. l. 27. pro ffe leg.
esse. pag. 71. l. 11. pro ύγιεινοτάτοις leg. ύγιεινο-
τάτοις. pag. 75. l. 6. pro scribendi leg. scribenti.
pag. 91. l. ult. pro delectatus leg. delectatus. pag.
104. l. 7. pro Romanam leg. Romam. pag. 128. l. 24.
pro adhiberere leg. adhibere. pag. 147. l. 10. pro
pro leg. pro. pag. 175. l. ult. pro pecunia leg. pecunia
pag. 178. l. 19. pro elegantæ leg. elegantix. pag. 194
l. ult. pro extò leg. certò. pag. 202. l. 8. pro cucumu-
lateque leg. cumulateque. pag. 226. l. 19. pro Pra-
sertim leg. Præsertim. p. 264. l. 26. pro Pra leg. Pro.
pag. 370. l. 7. pro sappientia leg. sapientia. pag. 383.
l. 1. pro Grammaticâ leg. Rhetoricâ. Leſiora be-
neſolus Lector faciliè corriget.

38 ⁷⁵
—

R, M

X260 7766

107

Inches 1 2 3 4 5 6 7 8
Centimetres 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19

Farbkarte #13

B.I.G.

Blue

Cyan

Green

Yellow

Red

Magenta

White

3/Color

Black

Manuductio Aristotelica,

ad

LOCOS IN-
VENTIONIS RHE-
TORICÆ,

desumpta

ex prælectionibus publicis, in
Universitate Jenensi pro-

positis,

Anno cIs Lvc XXXIII.

à

JOHANNE MICHAELE
DILHERRO, P.P.

TYPIS MICHAELIS ENDTERI.
M. DC. LVII,